

Olimjon K.AXMADJANOV,
Dotsent, PhD, Namangan davlat universiteti, Namangan, O'zbekiston
E-mail: akhmadzhanov71@inbox.ru

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti S.Abdullayeva taqrizi asosida

MILLIY MAKTABLARDA RUS TILI FANIDAN O'QUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

Аннотация

Mazkur maqolada milliy maktablarda rus tili fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining o'rni keng yoritilgan. Hozirgi globallashtirish davrida xorijiy tillarni, jumladan rus tilini samarali o'rgatish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maqolada o'quvchilarning eRKi fikrlashi, muloqotga kirishishi, to'g'ri talaffuz qilishi hamda nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Milliy maktablar, rus tili, og'zaki nutq, zamonaviy texnologiyalar, innovatsion metodlar, kommunikativ kompetensiya, multimedia vositalari, interaktiv ta'lim, AKT, nutq faoliyati, dialogik nutq, monologik nutq, elektron ta'lim, pedagogik texnologiyalar, til o'qitish metodikasi.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ УСТНОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЦИОНАЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Аннотация

В данной статье широко освещается роль современных педагогических и информационных технологий в развитии устной речи учащихся в процессе преподавания русского языка в национальных школах. В условиях современной глобализации эффективное обучение иностранным языкам, в том числе русскому языку, является одной из важнейших задач системы образования. В этой связи в статье анализируется значение интерактивных методов и цифровых технологий в формировании у учащихся свободного мышления, навыков общения, правильного произношения и речевых компетенций.

Ключевые слова: национальные школы, русский язык, устная речь, современные технологии, инновационные методы, коммуникативная компетенция, мультимедийные средства, интерактивное обучение, ИКТ, речевая деятельность, диалогическая речь, монологическая речь, электронное обучение, педагогические технологии, методика преподавания языка.

THE ROLE OF MODERN TECHNOLOGIES IN DEVELOPING STUDENTS' ORAL SPEECH IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS AT NATIONAL SCHOOLS

Annotation

This article extensively highlights the role of modern pedagogical and information technologies in developing students' oral speech during the teaching process of the Russian language in national schools. In the context of modern globalization, effective teaching of foreign languages, including the Russian language, is considered one of the most important tasks of the education system. In this regard, the article analyzes the significance of interactive methods and digital technologies in developing students' free thinking, communication skills, correct pronunciation, and speech competencies.

Keywords: national schools, Russian language, oral speech, modern technologies, innovative methods, communicative competence, multimedia tools, interactive learning, ICT, speech activity, dialogic speech, monologic speech, e-learning, pedagogical technologies, language teaching methodology.

Kirish. Rus tilini chet tili sifatida o'qitish darslari o'quvchilarda nutqiy kompetensiyani samarali shakllantirish uchun turli metod va yondashuvlardan foydalanishni talab etadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida texnik jihozlar muhim o'rin tutib, tilni faol va interaktiv tarzda o'rganish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi. Rus tilini chet tili sifatida (Русский как иностранный, далее RKI) o'rganishda ustuvor hisoblangan asosiy kompetensiyalardan biri — bu nutqiy kompetensiyadir.

Rus tilini chet tili sifatida o'qitish darslarida texnik jihozlardan foydalanish bir qator qo'shimcha afzalliklarni beradi va ular o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Quyida ushbu afzalliklarning ayrimlari keltiriladi:

1. Vizualizatsiya va ko'rgazmalilik. RKI darslarida texnik jihozlardan foydalanishning asosiy afzalliklaridan biri — til materiallari va tushunchalarini vizuallashtirish

imkoniyatidir. Projektorlar va interaktiv doskalar o'qituvchilarga rasmlar, grafiklar, jadvallar va videomateriallarni namoyish etishga yordam beradi, bu esa grammatik strukturalar va leksikani yanada aniq tushuntirish imkonini yaratadi. Vizualizatsiya materialni yaxshiroq tushunish va eslab qolishga yordam beradi, bu esa nutqiy kompetensiyani shakllantirishning muhim omilidir.

2. Interaktivlik va motivatsiya. Texnik jihozlar o'quvchilarni darsda faol ishtirok etishga va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga undovchi interaktiv topshiriqlarni yaratishga yordam beradi. O'yinlar, viktorinalar va onlayn resurslar o'quvchilarga material bilan ishlash, savollarga javob berish, topshiriqlarni bajarish hamda tezkor fikr-mulohaza olish imkonini beradi. Interaktivlik rus tilidan faol foydalanishni rag'batlantiradi va o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

3. Qiziqish va jalb etish. Texnik jihozlar RKI darslarida yanada interaktiv va qiziqarli muhit yaratadi. Interaktiv topshiriqlar, o'yinlar, multimedia materiallari va onlayn resurslardan foydalanish ta'lim jarayonini o'quvchilar uchun yanada jozibador qiladi. Shu sababli ular ma'lumotni osonroq qabul qiladi va eslab qoladi, chunki ma'lumot ular uchun qiziqarli va odatiy shaklda taqdim etiladi.

4. Autentik materiallardan foydalanish imkoniyatining kengayishi. Texnik jihozlar rus tilidagi turli autentik materiallardan foydalanish imkonini beradi: audioyozuvlar, videolar, matnlar, musiqa va boshqalar. O'quvchilar o'z til darajalariga moslashtirilgan real nutq namunalari tinglashi va tomosha qilishi mumkin. Bu tinglab tushunish, talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishga hamda madaniy tajribani boyitishga xizmat qiladi.

5. Teskari aloqa va o'z-o'zini baholash. Texnik jihozlar o'quvchilarning nutqini yozib olish va keyinchalik uni tahlil qilish imkonini beradi. O'quvchilar o'z nutqlarini tinglab, xatolarni aniqlashi va ularni tuzatish ustida ishlashi mumkin. Bu o'z-o'zini baholash va nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda nutqiy rivojlanish bo'yicha ongli yondashuvni shakllantiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot metodologiyasi talabalarni texnik jihozlardan foydalanishga o'rgatishning zamonaviy yondashuvlarini kompleks tahlil qilishga asoslangan. Umuman olganda, RKI darslarida texnik jihozlardan foydalanish ta'lim jarayonini boyitadi va yanada rag'batlantiruvchi hamda interaktiv o'quv muhitini yaratadi. Bu o'quvchilarga materiallarni yaxshiroq tushunish va eslab qolish, muloqot va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek rus tilini o'rganishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyani oshirishga yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Audio va videomateriallar RKI darslarida nutqiy kompetensiyani shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Rus tilidagi filmlar, videolar va multfilmlarni tomosha qilish tilga moslashishga yordam beradi hamda o'quvchilarning og'zaki nutqiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [12]. Ularning yordamida o'quvchilar autentik nutq namunalari tinglashi va kuzatishi, talaffuz va intonatsiyani modellashtirishi mumkin. Kompyuterlar, proyektorlar, quloqchinlar va karnaylar kabi texnik jihozlar o'qituvchilarga interaktiv darslar tashkil qilish va o'quvchilar uchun yaxshiroq eshitish hamda ko'rish imkoniyatini yaratadi.

Interaktiv doskalar va maxsus dasturlar o'quvchilarga til materiallari bilan faol ishlash imkonini beradi [10]. RKI darslarida ular talaffuzni mashq qilish, lug'at boyligini rivojlantirish, dialogik nutq ko'nikmalarini shakllantirish va boshqa maqsadlarda qo'llanilishi mumkin. Bunday texnik vositalar interaktiv va amaliy muhit yaratib, tilni samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan onlayn resurslar va maxsus ilovalardan foydalanish yanada ommalashmoqda. XXI asrda internet O'zbekistonga tez sur'atlarda kirib keldi va kundalik hayotda o'z o'rnini egalladi. 2008-yilga kelib mamlakatimizda internet foydalanuvchilari soni 2,2 million kishidan oshdi [11]. O'quvchilar turli ilovalar va interaktiv topshiriqlar yordamida talaffuzni mashq qilishi, intonatsiyani yaxshilashi va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin. Kompyuterlar, smartfonlar va

planshetlar ushbu resurslardan dars jarayonida yoki undan tashqarida foydalanish imkonini beradi.

Texnik jihozlar o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishni ham yengillashtiradi. Ular o'z nutqlarini yozib olib, keyinchalik tinglash va tahlil qilish, xatolarni aniqlash hamda talaffuzni takomillashtirish imkoniga ega bo'ladi. Turli mashq va topshiriqlarni o'z ichiga olgan audio fayllar ham mustaqil ta'lim uchun qo'llanishi mumkin. O'quvchilar portativ audio qurilmalar yoki smartfon ilovalari orqali tinglab tushunish va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

Rus tilini chet tili sifatida o'qitish darslarida texnik jihozlar yordamida bajarilishi mumkin bo'lgan topshiriqlar juda ko'p. Quyida ayrim misollar keltiriladi:

– Audioyozuvlar yoki videolardan tinglab tushunish mashqlari uchun foydalanish mumkin. O'quvchilar yozuvlarni tinglab, savollarga javob berishlari, tushirib qoldirilgan so'zlarni to'ldirishlari, qisqacha mazmun tuzishlari yoki eshitilgan matnni qayta hikoya qilishlari mumkin.

– Gapiirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun audio yoki videoyozuvlardan foydalanish mumkin. O'quvchilarga ma'lum mavzu bo'yicha tayyorlanish uchun vaqt beriladi, so'ng ular o'z nutqlarini yozib olib, sinfda namoyish etadilar. Shuningdek, javoblarni video yoki audio shaklida yozib o'qituvchiga yuborish imkonini beruvchi interaktiv topshiriqlardan ham foydalanish mumkin.

– Interaktiv doska yoki proyektor yordamida matnlarni ekranga chiqarish mumkin. O'quvchilar matnlarni ovoz chiqarib o'qiydilar yoki diqqat bilan o'rganadilar, so'ng savollarga javob beradilar, mazmunni muhokama qiladilar yoki til xususiyatlarini tahlil qiladilar.

– Kompyuter yoki planshetlardagi matn muharrirlari yordamida o'quvchilar rus tilida matn yozish va tahrirlash imkoniga ega bo'ladi. Bundan tashqari, yozma nutqni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar yoki onlayn platformalardan foydalanish mumkin.

– Interaktiv doska yoki proyektor yordamida turli o'yinlar, viktorinalar, krossvordlar va mashqlarni namoyish qilish mumkin. Bu o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi.

Rus tilini o'rganish uchun turli veb-resurslar va mobil ilovalardan ham foydalanish mumkin. Bular lug'at, grammatika, talaffuzni o'rganishga mo'ljallangan ilovalar, onlayn lug'atlar, gazeta va jurnallar, audiokitoblar va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, yuqorida keltirilgan topshiriqlar texnik jihozlardan foydalanish imkoniyatlarining faqat ayrim misollaridir. Topshiriqlar o'quvchilarning til darajasi va ehtiyojlariga moslashtirilishi lozim.

Xulosa va takliflar. Shunday qilib, texnik jihozlar RKI darslarida nutqiy kompetensiyani shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, deb ta'kidlash mumkin. Ular o'quvchilarga turli audio va videomateriallar, interaktiv dasturlar, onlayn resurslar va ilovalardan foydalanish imkonini beradi, bu esa tilni samarali o'zlashtirish va nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagoglar texnik jihozlardan foydalanib, darslarda interaktiv va amaliy muhit yaratishlari hamda o'quvchilarning til materiallari bilan faol ishlashini rag'batlantirishlari mumkin. Bu esa o'quvchilarning rus tilini chet tili sifatida o'rganishda yuqori nutqiy kompetensiyaga erishishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Иванова, Е. П. (2018). Использование технических средств обучения в преподавании русского языка как иностранного. Русский язык за рубежом, (2), 66-71.
2. Кондрагьев, А. В. (2015). Технические средства обучения в преподавании русского языка как иностранного. Вестник Томского государственного университета. Филология, (3), 158-163.
3. Петрова, О. В. (2017). Использование технических средств обучения в преподавании русского языка как иностранного. Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки, (2), 148-155.

4. Губин, А. В. (2019). Роль технических средств обучения в формировании речевой компетенции на уроках русского языка как иностранного. Вестник Томского государственного педагогического университета, (1), 80-85.
5. Шарифуллина, З. Ш. (2015). Использование мультимедийных технологий в преподавании русского языка как иностранного. Вестник Томского государственного педагогического университета, (3), 132-135.
6. Григорьева, М. И. (2016). Роль технических средств обучения в формировании речевой компетенции студентов-иностранцев. Известия Иркутского государственного лингвистического университета, (2), 112-118.
7. Карпова, И. В. (2018). Интерактивные методы обучения в преподавании русского языка как иностранного с использованием технических средств. Лингвокультурологические и методические аспекты обучения русскому языку как иностранному, 80-88.
8. Лебедева, С. В. (2019). Применение технических средств обучения для развития речевой компетенции студентов-иностранцев на уроках русского языка. Педагогическое образование в России, (9), 120-125.
9. Мартынова, О. Н. (2021). Видеоматериалы в преподавании русского языка как иностранного. Вестник Костромского государственного университета имени Н.А. Некрасова, (3), 101-104.
10. https://infourok.ru/metodicheskie_rekomendacii_po_ispolzovaniyu_interaktivnoy_doski_na_urokah-506075.htm
11. Ахмаджанов О.К. Процесс электронной культуры и нравственность молодёжи // Материалы международной научной и научно-технической конференции «высшее образование республики узбекистан на пути инновационного развития» Город коканд, июнь 2021 год. С.64-68